

Bekentenissen
⇌
banvloeken

EMIL CIORAN

Bekentenissen
∅
banvloeken

Vertaald door
PETER HUIJZER ∅ JAN SIETSMA

Met een inleiding door
PETER SLOTERDIJK

NOORDBOEK FILOSOFIE

© 2022 Emil Cioran | uitgeverij Noordboek

Originele titel Aveux et Anathèmes

© 1987 Éditions Gallimard, Parijs

Originele titel inleiding Der selbstlose Revanchist.

Notiz über Cioran © 2001 Suhrkamp Verlag,
Frankfurt am Main

Vertaling Peter Huijzer & Jan Sietsma

Boekverzorging René van der Vooren

ISBN 978 90 5615 901 6 | NUR 730

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, Postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland — info@noordboek.nl.

Uitgeverij Noordboek stelt alles in het werk om op milieuvriendelijke en duurzame wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

Inhoud

De zelfloze revanchist

Notitie over Cioran

PETER SLOTERDIJK

7

BEKENTENISSEN $\oplus$ BANVLOEKEN

Aan de rand van het bestaan

17

Breuken

41

De glans der ontgoocheling

55

Het ogenblik onder ogen

79

Hekelingen

99

Die funeste helderheid van geest

123

De zelfloze revanchist

Notitie over Cioran

PETER SLOTERDIJK

De betekenis van een denker, of in ieder geval zijn zelfstandigheid, valt niet in de laatste plaats af te meten aan de duur en middelen waarmee hij zich aan zijn navolgers onttrekt, zelfs aan degenen die zich uitgeven als getrouwe commentatoren en bevoegde voortzetters van zijn impulsen. In dat opzicht mag Cioran zonder nader onderzoek tot de belangrijkste filosofische schrijvers van de twintigste eeuw worden gerekend, want anders dan de sterfilosofen van het existentialisme, de kritische theorie en het poststructuralisme, die hun succes met imiteerbare dissidentie behaalden, heeft Cioran zijn hartstocht voor het denken onverdeeld in zijn onnavolgbaarheid geïnvesteerd. Maar het begrip 'betekenis' doet het fenomeen Cioran tekort, want de fundamentele aandrift van zijn denken bestaat er niet in zijn naam opgetekend te zien in een ideeëngeschiedenis of een verhaal over grote auteurs; hij wil daarentegen zijn trots bevredigd weten, zijn onnavolgbaarheid tegen leerlingen en kopiïsten verdedigen. Terwijl de grootmeesters van de moderne dissidentiecultuur — Heidegger, Sartre, Adorno, Derrida — hun succes in drommen navolgers konden meten, heeft Cioran, trotser, demonischer en vertwijfelder dan zij, zijn succes erin herkend om potentiële navolgers reeds op de drempel van een poging te ontmoedigen. Hij was zich ervan bewust dat

elke navolging op een parodie uitloopt en dat wie zijn ideeën ernstiger opvat dan hun succes, deze ideeën beschermt tegen de parodieën waarin hun invloed bestaat.

De vraag is dan ook hoe de overgang slaagt van een navolgbare negativiteit, die school maakt als revolutionair engagement, radicale kritiek, esthetisch anarchisme of deconstructivistische subversie, naar een onnavolgbare, volmaakt idiosyncratische en over het algemeen nochtans verlichtende negativiteit. In dit verband kan men het relevante onderscheid tussen kloosterbroeders en anachoreten uit het laatantieke Egyptische en Syrische monnikenwezen in herinnering roepen, waarbij de eersten (naar een opmerking van Hugo Ball) als atleten van de treurnis leefden, en de anderen als atleten van de vertwijfeling. Het lijdt geen twijfel dat Ciorans plaats in dit alternatief bij de anachoreten moet worden gezocht, bij hen die zich teruggetrokken en van het aardse afgezonderd hebben. In deze houding gaat het er niet meer om het zijnde volgens kritische methodes te bevechten en te bewerken, maar om God en de wereld een proces aan te doen door hun het eigen vermorzelde bestaan als bewijs voor hun falen en mislukking voor te houden. Terwijl de kritische of subversieve negativiteit schoolvormend werkt voor zover haar standpunt in het zijnde kan worden gekarteerd, gefundeerd, gekopieerd en gesimuleerd, trekt de vertwijfelende negativiteit zich terug in een onoverdraagbare, bodemloze en onnavolgbare ballingschap. In het uitwerken van die positie als balling ligt Ciorans singuliere kracht. Hij is na Kierkegaard de enige denker van belang die het inzicht onherroepelijk heeft gemaakt dat niemand volgens zekere methodes kan wanhopen.

Wie voornemens is zijn titel van *Doctor desperationis* te behalen, hoeft bij Cioran geen navraag te doen of hij als begeleider wil fungeren. De wereldafstand van kritische theoretici, esthetische anarchisten of deconstructivisten berust altijd

op een reserve, waarvan de desbetreffende scholen niet ten onrechte beweren dat ze binnen bepaalde grenzen methodisch valt aan te leren. Wat Husserl de *epochè*, de breuk met de natuurlijke instelling heeft genoemd, wil niets anders zeggen dan een vervolmaakbare oefening in het loskomen uit de stroom van het gesticulerende, bedoelende en geïnvolveerde leven. Tot die oefening behoort, ook bij treurige gezichten, de methodische opgewektheid van de theoretisch-schouwende instelling. Cioran werkt daarentegen met een pathologische *epochè*, waaraan niet te herkennen is hoe ze gekopieerd of overgedragen kan worden. Zijn ontworteling berust niet op een theoretische afstandname van een normaal en naïef leven; ze ontspringt aan de vloek zichzelf als een reëel existierende anomalie aan te treffen. Zijn reserve is allesbehalve methodisch, ze is demonisch. Terwijl de gangbare kritische theorie — om van de gangbare positieve theorie maar te zwijgen — afstand neemt van het louter voor-zich-uit-leven om de denkende van zijn omstandigheden te emanciperen en hem de middelen tot verzet en de omwerking van het werkelijke in handen te geven, stelt de radeloze theorie er alleen belang in te getuigen van de mislukking van het construct werkelijkheid als zodanig. Dat afstand-nemen gebeurt niet welbewust, maar is als effect van een lijden in de denkende reeds vóór alle theorie aan te treffen.

Ciorans archimedische punt van waaruit hij de normale wereldbeschouwing en haar filosofische en ethische overbouwingen uit de hengsels licht, is de ontdekking van het slaapprivilege waarvan alle andere geesten, en in het bijzonder de geesten die vinden dat ze onverbiddeijk kritisch zijn, als vanzelfsprekend profiteren. Zijn ongekeerde scherpzinnigheid bij het onttoveren van alle positieve en utopische constructen vindt haar oorzaak in het doordringende stigma van zijn bestaan — in een slapeloosheid die zonder twijfel

van psychogene aard was en die hem in zijn formatieve fase jarenlang gevormd heeft. Het is de slapeloosheid die de denker Cioran een vergiftigde *epochè* toespeelt. In tegenstelling tot de kritische denker weet de slapeloze dat hij niet meester over zijn premissen is. De insomnie is geen gekunstelde aanname, geen habitus van het oefenende subject, geen provisorisch verlot van het eigen leven ten gunste van een zuivere aandacht en al helemaal geen theoretische vooroefening op een praktische revolutie. Het in twijfel trekken van het bestaan en zijn ficties dringt zich aan de slapeloze op en reikt verder dan iedere beschouwelijke, subversieve of agressieve deconstructie. Voor het insomniesubject dient zich op ongewilde wijze de evidentie aan dat alle handelingen van het naïeve en het kritische leven afstammelingen zijn van het slaapprovilege, dat zijn bezitters altijd weer in staat stelt naar een minimale vitale illusie terug te keren. De slaap vervult het verlangen van de vermoeide mens naar ontlasting door middel van discrete ondergangen van de wereld; hij is een aalmoes van de verlossing van het kwaad; zijn komst verhoort het natuurlijke gebed van de vermoeidheid. Ciorans a priori van de insomnie ontsluit voor het denken daarentegen de mogelijkheid dat de bede van het subject om tijdelijke opheffing van de werelddwang niet door het leven wordt verhoord. Het is in die zin een meditatie van het onverhoorde, dat als aanhoudend wakker-zijn moet worden verdragen. Een dergelijk bestaan is een foltering waarbij de folteraar zich niet identificeert en zijn vragen niet nauwkeurig stelt. De vroege Cioran denkt al vanuit de positie van een permanente ontologische kruisiging die nooit het punt bereikt waarop het slachtoffer *consummatum est* mag zeggen. Omdat slapeloosheid geen handeling is, een verlossende noch een verlichtende, kan er nooit van worden gezegd dat ze volbracht is. De slapeloze is niet aan het kruis van de werkelijkheid genageld, maar zit in de gelei van het half-werke-

lijke opgesloten. Hij brengt in ervaring dat het geleiachtige onverbiddelijker is dan het harde. Wie op het laatste te pletter slaat en aan zijn eind komt, wordt erdoor ontwricht, en hem blijft een eindeloze voortzetting bespaard. Slapeloosheid is deconstructie zonder deconstructivist.

Cioran heeft er vaak op gewezen dat de karakteristieke beweging van zijn denken en schrijven bestond in het omkeren van een vloek in een onderscheiding. Maar hoe kan de verlamme werking van de verloren slaap in een actieve bepaling worden omgekeerd? Op twee manieren: als de auteur, zoals hij zelf zegt, zijn afmatting in een uitverkiezing verandert, en als hij uit het gedwongen wakker-zijn een intensief verlangen naar wraak put.

Met beide wendingen betoont Cioran zich een joods-christelijke theoloog in de nietzscheaanse zin van het woord. De analyses uit *Voorbij goed en kwaad* en *De genealogie van de moraal* over de herkomst van de theologengeest uit het ressentiment zijn allereerst volledig van toepassing op Cioran. Hij is inderdaad een theoloog van de reactieve woede, die de schepper-god zijn mislukking voorhoudt, en de geschapen wereld haar onbekwaamheid om hem voor het leven in te nemen. In de modus van zijn reactie geeft Cioran zich als een duistere dubbelganger van Heidegger te kennen. Waar de laatste de cryptokatholieke these heeft uitgewerkt dat denken danken wil zeggen, daar ontvouwt Cioran de zwartgnostische antithese dat denken zich-wreken betekent. In beide gevallen is het denken een inwilliging: het is een logisch verzamelen en teruggeven van datgene wat de denkende door de gave van het zijn geschonken werd. Maar terwijl Heideggers denkend teruggeven — na een heroïsche aanvang — in een mild en positief antwoord-willen-zijn ten einde klinkt, blijft bij Cioran het instinct tot een enorme afrekening scherp. Het is hem te allen tijde duidelijk dat waar nog een gave bestaat, ook altijd nog een gever geblameerd moet worden.

Terwijl de door de slaap ontlaste geest van de fundamenteel-ontoloog telkens hernieuwd dankbaar het Zijn als gevend en gave overdenkt, wijdt het revoltieke, voortdurend door slaapgebrek geslepen bewustzijn zich aan de opgave om het zijns-gif in het eigen bestaan om te vormen tot precieze immuunkrachten, en het vergiftigende te brandmerken. *Nihil contra venenum nisi venenum ipse*.*

Ciorans singulariteit bestaat in de ontvouwing van een systematisch revanchistische praktijk van het denken. Niet als wreker in een persoonlijke aangelegenheid, niet als iemand die in sociologische zin vernederd of beledigd is, trekt Cioran ten strijde tegen de verzoeken van het Zijn en de uitnodigingen van het geloof, maar als medium van een transcendente woede en als agens van een offensieve sceptis. Hij is een toornige Job die zijn defecten als slaande argumenten aan de sadistische schepper laat zien. Als hoeder van een uitverkoren woede is hij even zelfloos als de stichter van een ascetische orde. Als hoeder van zijn trots op deze woede is hij even egomaan als een satanist. Zijn filosofisch revanchisme is het negatief van de denkende dankbaarheid. Als geen ander in deze of welke eeuw ook heeft hij duidelijk gemaakt dat het denken een ondankbare bezigheid is — te meer omdat de intelligibele toekomst tegenwoordig minder dan ooit aan het denken toebehoort, dat nooit verder is gekomen dan reflectie en razernij achteraf, maar aan het willen, dat projecten formuleert en ondernemingen in het werk stelt. Cioran is alleen in het niet-willen lucide, terwijl het willen voor hem — evenals voor zijn verre verwant Heidegger — een vreemde *modus* blijft. In de wilswereld krijgt hij nooit voet aan de grond, van pragmatisme wil hij zijn leven lang niets weten. Zijn argwaan geldt iedereen die kan geloven. Hij haat allen die kunnen willen.

* Niets tegen het gif dan het gif zelf.

Zijn ondankbare denken valt aan absurditeit ten prooi, omdat daarin de aandrift tot wraak op God verder reikt dan het geloof in Hem. Onder het teken van het absurde haalde Cioran, de zoon van een pope, een anachronistische naoogst binnen uit het tijdperk van de religieuze metafysica, doordat hij voor zichzelf de rol van een achterwaarts gekeerde godslasteraar bedacht; hij beoefende een val van idolen die in zijn tijd niet meer bestond; hij begroef zich in zijn mansarde als een anachoreet wiens ascese erin bestond teleurstellingen op te hopen. Krachtens zijn revanchisme hield Cioran een leven lang vast aan een juveniele en lasterlijke negativiteit. Het was zijn vroege en nooit herziene trots zich niet tot wasdom te verlagen. Dat is waarom zijn geschriften zo uitzonderlijk gecomprimeerd, vasthoudend en monotoon zijn. Hij wist dat zijn malaise zijn kracht was en dat hij als auteur slechts één enkel thema mocht behandelen om niet tot willekeur te vervallen. Dat heeft hij vroeg genoeg begrepen: zijn enige kans bestond erin zich te herhalen. Sartres kritische opmerking dat de ondeugd principieel liefde voor het fiasco is,* legt vast wat Cioran tot zijn devies moest maken. Ten opzichte van Nietzsche, die andere domineezoon, over wie men niet uitgesproken raakt, heeft Cioran door zijn volharding in de revanche een belangrijk punt gemarkeerd. Terwijl Nietzsche zich aan de poging heeft gewijd om zijn denken volledig op voorname, bevestigende en niet-reactieve aandriften te vestigen, heeft Cioran zich overgegeven aan de afdaling in de hel van onvoornaamheid en reactie; uit het diepst van zijn vernedering heeft hij de ontdekking meegebracht dat er een generositeit van de wraak bestaat, die het opneemt tegen het allesbevestigende denken. Zijn werk is een wraak zonder wreker en een terugbetaling zonder gedupeerde.

* Jean-Paul Sartre, *Het zijn en het niet* (vert. F. de Haan), Rotterdam: Lemniscaat 2003, p. 487.

Om die reden hebben zijn geschriften een therapeutische werking. Hun helderheid in de verlatenheid immuniseert tegen de verleiding zich vormloos gewonnen te geven. Anders dan Nietzsche heeft Cioran zich niet als overwinnaar van zijn eigen decadentie voorgedaan, wellicht omdat hij Nietzsches laatste illusie, de ziekendroom van de grote gezondheid, ook nog doorzag. Hij heeft zijn decadentie, zijn morbiditeit en zijn voorveroordeling tot scepsis als giften van het Zijn aangenomen en zijn geschriften als tegengiften gedestilleerd. Laat de wetenden en behoeftigen daarvan naar eigen wijsheid gebruikmaken; de navolgers zullen in Ciorans apotheek echter niet vinden wat hun eerzucht zoekt.

Ik herinner me een gesprek met de oude Cioran, halverwege de jaren tachtig in het Deutsche Haus van de Cité Universitaire in Parijs, in de loop waarvan ik zijn wantrouwe en kleinerende opmerkingen over Epicurus ter sprake bracht. Hij leek onmiddellijk te begrijpen waar ik met mijn vragen op uit was. Openhartig verklaarde hij dat hij zijn oordeel herriep: Epicurus stond hem inmiddels zeer na en hij beschouwde hem tegenwoordig als een van de ware weldoeners van de mensheid. Het woord weldoeners, zacht uitgesproken, kreeg in zijn mond een belangrijke en bijzondere klank. Deze keer onthield hij zich van elk sarcasme. Misschien was in de tuin van zijn slapeloosheid de kennis tot wasdom gekomen dat het een bijzonder soort generositeit behoeft om de mens een aftocht van de fronten van het reële te bieden, en dat deze wereld de leraren van de aftocht minder dan ooit ontberen kan. Onze eeuw heeft geen leraar gekend die zo stellig was als hij.

Bekentenissen
∅
banvloeken

Aan de rand van het bestaan

Toen Christus ter helle nederdaalde, wantrouwden de rechtvaardigen van de Oude Wet — Abel, Henoch, Noach — zijn onderrichtingen en gaven aan zijn oproep geen gehoor. Zij hielden hem voor een afgezant van de Verleider, wiens valstrikken zij vreesden. Alleen Kaïn en zijns gelijken hingen zijn leer aan of deden alsof, volgden hem en verlieten met hem de hel. — Aldus de doctrine van Marcion.

‘Het geluk van de boosaardigen’, dat oude bezwaar tegen het idee van een barmhartige of zelfs maar eervolle Schepper; wie heeft het beter bevestigd dan deze ketter? Wie anders heeft zo scherp ingezien wat het onoverwinnelijk maakt?

*

Als gelegenheidspaleontoloog heb ik een paar maanden over het skelet gepiekerd. Het resultaat: nauwelijks een paar bladzijden... Het onderwerp nodigde inderdaad niet uit tot breedsprakigheid.

*

Een dichter en een denker op dezelfde manier behandelen getuigt naar mijn idee van wansmaak. Er zijn gebieden waar filosofen niet aan zouden moeten komen. Het is een misdrijf een gedicht te ontleden zoals men een systeem ontleeft, heiligschennis zelfs.

Merkwaardig genoeg zijn dichters verguld als ze niet begrijpen wat men over hen debiteert. Het jargon vleit ze

en geeft hun de illusie van een bevordering. Deze zwakte degradeert hen tot het niveau van hun uitleggers.

*

Het niets heeft in het boeddhisme (in het hele Oosten in feite) niet de ietwat onheilspellende betekenis die wij eraan toeschrijven. Het valt samen met een grenservaring van het licht of, zo men wil, met een staat van eeuwige, lumineuze afwezigheid, van stralende leegte: het is het zijn dat over al zijn eigenschappen heeft gezegevierd, of veeleer een uiterst positief niet-zijn dat een geluk verschaft zonder inhoud, zonder substraat, zonder enige steun in welke wereld dan ook.

*

Het alleen-zijn vervult me zozeer dat de onbeduidendste afspraak voor mij gelijkstaat aan een kruisiging.

*

De hindoeïstische filosofie streeft naar bevrijding; de Griekse, met uitzondering van Pyrrho, Epicurus en enkele niet te classificeren figuren, is teleurstellend: ze zoekt slechts... de waarheid.

*

Het nirwana is vergeleken met een spiegel die geen enkel voorwerp meer weerspiegelt — een spiegel dus die altijd zuiver is, altijd ledig.

*

Christus had Satan 'de overste dezer wereld' genoemd; Paulus wilde hem overtreffen en sprak terecht van 'de god dezer wereld'.

Wanneer dergelijke autoriteiten degene die ons regeert